

INDICELE DEZVOLTĂRII UMANE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Elena HRU CIOV¹, cercetător științific,
Institutul Național de Cercetări Economice

Actualitate: Articolul prezintă o sinteză analitică a valorilor indicelui de dezvoltare umană (IDU), evidențind modificările aduse de dimensiunile cheie ale dezvoltării umane (o viață lungă și sănătoasă, a fi informat și a avea un nivel de trai decent) pe parcursul anilor. Scopul: cercetarea a fost orientată spre identificarea barierelor existente în domeniu, precum și propuneri de ameliorare a situației în domeniu. Metode: analiza, monitorizarea, utilizarea rezultatelor cercetărilor anterioare în domeniu. Rezultate: conform Raportului Dezvoltării Umane 2015, IDU în Republica Moldova prezintă un nivel scăzut de dezvoltare, ca urmare a recuperării slabe a potențialului uman. Chiar dacă există date încurajatoare asupra speranței de viață la naștere, cu toate acestea, diferența mare între bărbați și femei este destul de evidentă. Valori mai puțin pozitive le prezintă celelalte două dimensiuni ale indicelui de dezvoltare umană: PIB pe cap de locuitor și nivelul de educație. Ar trebui să facem mai mult: să avem o creștere economică eficientă, pentru a oferi mai multe oportunități economice pentru femei, pentru a asigura o creștere a gradului de cuprindere în învățământul obligatoriu și pentru a genera o dezvoltare mai durabilă.

Cuvinte-cheie: dezvoltarea umană, speranța de viață la naștere, PIB pe cap de locuitor.

Actuality: The report makes an analytical synthesis of values of human development index (HDI), emphasizing the changes made by the key dimensions of human development (a long and healthy life, being knowledgeable and have a decent standard of living) throughout years. Purpose: the research was focused on identifying the barriers, existing impediments and proposals for improvements in this area. Methods: analysis, monitoring, use of results of previous research in the field. Results: according to the Human Development Report 2015, HDI in Republic of Moldova presents a low level of development, due to poor recovery of human potential. Even if, there is encouraging data on life expectancy at birth, however the big difference between men and women is quite obvious, here we gain, not to the other two dimensions of the human development index: PIB per capita and level of education. We should do more: to have an effectively economic growth, to provide more economic opportunities for women, to ensure an increase in the enrolment in compulsory and generate more sustainable development.

Key words: human development, life expectancy at birth, PIB per capita.

JEL Classification: J10, J11, J18.

Introducere. Preocupările privind viitorul umanității sunt tot mai frecvent enunțate la diferite summit-uri [1] și reuniuni internaționale, îndeosebi cele privind asigurarea unei dezvoltări durabile care conduc la creșterea calității vieții în mod echilibrat la nivel global, astfel se apreciază progresele obținute și se semnalează carențele care mai persistă în diferite domenii.

Conceptul de „**dezvoltare umană**” – *proces de extindere a așteptărilor oamenilor* [1] a fost definit în primul Raport mondial asupra dezvoltării umane elaborat și publicat în 1990 în cadrul Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD). Principala contribuție a acestui raport este calculul unui Indice (Index) al Dezvoltării Umane (IDU), inițial pentru 130 de țări, ulterior numărul acestora a ajuns la 187. Valoarea IDU, înscriindu-se pe intervalul 0-1.

Elaborarea indicelui de dezvoltare umană survine pe fondul preocupărilor de constituire a unui sistem de indicatori sociali. Preocupările de acest gen s-au regăsit atât în abordările speciale cât și ale diferitelor guverne, și organisme internaționale, începând cu deceniul VI al secolului trecut (R. Bauer, ed., 1966; United Nations Organisation, 1989) [3].

Sub semnul responsabilității comunității internaționale s-au formulat și adoptat obiective precise a căror realizare să asigure noi dimensiuni ale dezvoltării durabile și, implicit, ale dezvoltării umane. Printre acestea se evidențiază Obiectivele de Dezvoltare ale Mileniului [4]: eradicarea sărăciei extreme și a foametei; asigurarea educației primare universale; promovarea egalității între sexe; reducerea mortalității în rândul

¹ © Elena HRU CIOV, ehrucciov@gmail.com

copiilor; îmbun t țirea s n t ții maternale; combaterea maladiilor ca HIV/SIDA, malarie și tuberculoz ; asigurarea unei dezvolt ri durabile; perfecționarea unui parteneriat global pentru dezvoltare.

M surarea nivelului dezvolt rii umane are la baz trei elemente esențiale:

- **speranța de viaț la na tere**, care este influențat în mod direct de nivelul de dezvoltare a ț rii; reflectând durata medie a vieții sub influența unor factori cum ar fi alimentația, starea de s n tate, condițiile de locuit etc.;

- **nivelul de educație** reflect gradul de instruire i accesul la un înv ț mânt de calitate, indispensabil procesului de formare în vederea unei vieți productive în societatea modern

- **standardul de viaț**, ca m sur se folose te Produsul Intern Brut pe cap locuitor calculat la paritatea puterii de cump rare în dolari (PIB/loc/ppc \$).

Valorile indicilor compoziți ai IDU, dintr-o ar sau alta, depind atât de nivelurile na ionale cât i de ceea ce se întâmpl la nivel mondial. Nu este exclus ca, în cazul în care valorile na ionale ale indicatorilor compoziți ai IDU sunt stabile de la un an la altul, valorile indicilor na ionali corespunz tori s se modifice, s creasc sau s scad , dup cum o modificare a statisticilor na ionale s se soldeze cu modific ri de sens opus ale valorii indicilor pentru o anumit ar , precum i a locului pe care aceasta îl ocup în ierarhia mondial în privin a IDU, în func ie de valorile maxime, respectiv minime, înregistrate la nivel mondial. Conteaz , deci, pe lâng valorile individuale dintr-o ar sau alta, dimensiunile ecartului dintre valorile na ionale i extremele mondiale.

Pentru a permite evaluarea progresului, raportul privind dezvoltarea uman pentru 2014 [4] include date IDU recalculat din 1990 pân în 2014, utilizând serii coerente de date. Cele 188 de ri sunt grupate pe patru categorii în func ie de valoarea IDU. Prima categorie – rile cu un nivel foarte înalt de dezvoltare uman ($0,800 < IDU < 0,900$), cuprinde 49 de ri; categoria a doua – ri cu dezvoltare uman înalt ($0,700 < IDU < 0,799$), include 53 de ri; categoria a treia ri – cu dezvoltare uman medie ($0,555 < IDU < 0,699$), conține 37 de ri; iar categoria a patra – ri cu dezvoltare uman sc zut ($0,348 < IDU < 0,549$), cuprinde 43 de ri.

Valoarea IDU pentru țara noastr , în anul 2014 a fost 0,693, cu o creștere de 0,003 față de anul 2013, fapt ce a poziționat Republica Moldova în categoria ț rilor medii dezvoltate. Aceast valoare a rezultat din urm toarele nivele ale indicilor compoziți: PIB pe cap de locuitor – 5,223; media anilor de colarizare – 11,2; anii preconizați de școlarizare – 11,9; speranța de viaț la na tere – 71,6 ani.

În perioada anilor 1990-2014, IDU a crescut de la 0,652 pân la 0,693, o cre tere de 6,3 la sut din o cre terea medie anual de circa 0,26 la sut . În aceast perioad , speran a de via la na tere în Republica Moldova a crescut cu 6,6 ani, anii preconizați de colarizare cu 4,8, iar media anilor de colarizare a sc zut cu 0,1 ani. Produsul intern brut pe cap de locuitor s-a diminuat cu 20,8% (Tabelul 1). Dup o sc dere a valorii IDU în primii ani de tranziție, s-a recuperat diferența i s-a înregistrat o cre tere lent față de anul 1990. În intervalul analizat, valoarea IDU în Republica Moldova cre te cu 0,041 (6,28%). Pozi ia 107 pe care o ocup țara noastr , în anul 2014, este una modest i exprim o slab valorificare a poten ialului de dezvoltare.

Tabelul 1

Dinamica componentelor IDU, Republica Moldova, 1990-2014

	Speranța de viaț la na tere	Anii preconizați de colarizare	Media anilor de colarizare	PIB pe cap de locuitor (PPC \$)	Valoarea IDU
1990	67,6	12,0	8,0	6,596	0,652
1995	66,9	11,0	8,6	2,549	0,594
2000	67,0	11,4	9,0	2,364	0,597
2005	67,8	12,0	10,4	3,724	0,648
2010	69,8	11,8	11,1	4,256	0,672
2011	70,4	11,9	11,2	4,516	0,679
2012	70,9	11,9	11,2	4,642	0,683
2013	71,3	11,9	11,2	5,034	0,690
2014	71,6	11,9	11,2	5,223	0,693

Sursa: Human Development Reports 2015.

În pofida creșterii nivelului IDU, Republica Moldova rămâne încă cu cel mai scăzut nivel al acestuia, având o poziție cu mult îndepărtată de cea a României – 52, Ucrainei – 81, Rusiei și Bielorusiei – 50, cu foarte puține îmbunătățiri în ultimul deceniu în ceea ce privește poziția sa în rating (Tabelul 2) [6].

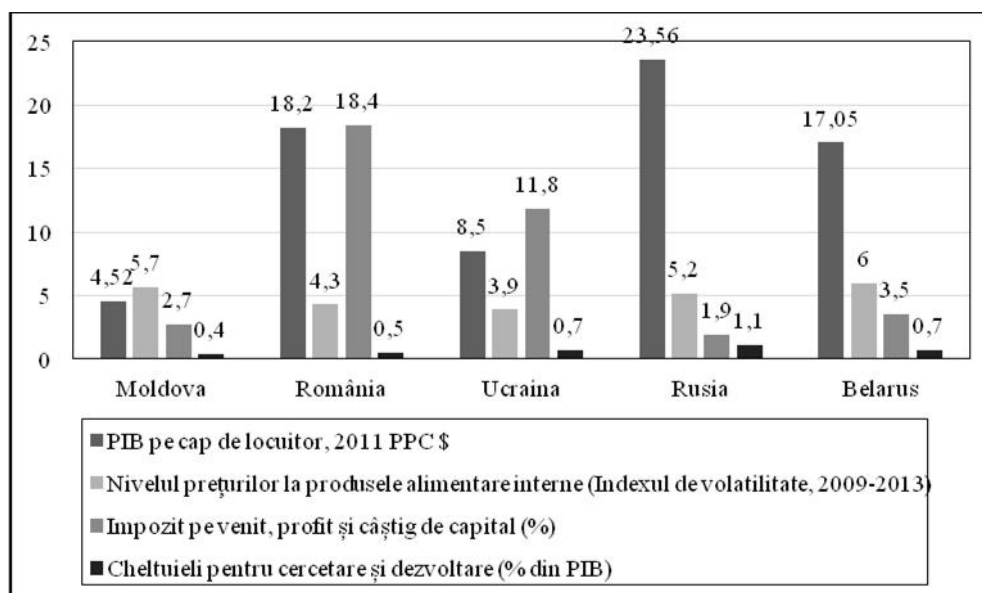
Tabelul 2
Dinamica componentelor IDU, Republica Moldova în comparație cu unele țări, 2014

	Valorile IDU	Speranța de viață la naștere (ani)	Anii preconizați de colarizare	Media anilor de colarizare	PIB pe cap de locuitor (2011 PPC \$)
Moldova	0,693	71,6	11,9	11,2	5,223
România	0,793	74,7	14,2	10,8	18,108
Ucraina	0,747	71,0	15,1	11,3	8,178
Rusia	0,798	70,1	14,7	12,0	22,352
Belarus	0,798	71,3	15,7	12,0	16,676

Sursa: Human Development Reports 2015/ <http://hdr.undp.org/en/composite/HDI>

În prezent, nivelul dezvoltării umane în țara noastră este mai înalt cu 3,15% decât media grupului de țări din care face parte (țările cu dezvoltare umană medie – 0,630), deși mai are de adăugat 5,7% la nivelul IDU pentru a păși în grupul țărilor cu dezvoltare umană înaltă (media lor fiind de 0,744).

PIB pe cap de locuitor (2011 PPC \$). Este necesar să evidențiem efectul recalculării, din anul 2009, ale valorilor indicilor compoziției ai IDU. Cea mai importantă modificare este legată de calculul PIB/loc/ppc \$ ce se bazează pe cercetarea comparativă a Bncii Mondiale din anul 2011. Astfel, față de calculul din anul 1990, când s-a făcut pe zone geografice, la câte o țară de referință (Austria pentru Europa), de această dată s-a luat o singură referință, și anume valoarea unui dolar SUA la prețurile constante în anul 2011. Deoarece în această țară prețurile sunt mai mari comparativ cu țările de referință din anii anteriori, iar această unitate monetară s-a depreciat semnificativ în ultimul deceniu, valorile rezultate PIB/loc/ppc\$ pentru țările noastre sau alta s-au modificat radical. Astfel că în țările în care prețurile au fost mai mici decât se estimase anterior, sau dimpotrivă au fost mai mari, și valorile indicelui PIB/loc/ppc \$ au crescut sau au scăzut, comparativ cu valorile determinate în anii anteriori.

Fig. 1. Venitul și resursele, Republica Moldova în comparație cu unele țări

Sursa: HD Reports, 2015 http://hdr.undp.org/sites/default/files/2015_human_development_report.pdf

Nivelul prețurilor la produsele alimentare interne în țara noastră este cu 0,3 mai mic decât în Belarus (6), însă mai mare în comparație cu România (4,3), Rusia (5,2) și Ucraina (3,9), în timp ce PIB-ul pe cap de locuitor (PPC \$) este cu 19,04 mai mic decât în Rusia (23,56) (Figura 1). Valori mici se observă în ceea ce privește impozitul pe venit, profitul și câștigul de capital în țara noastră (2,7%), România înregistrând 18,4%,

cu 15,7% mai mult decât Republica Moldova. Aceste diferențe semnificative între statele vecine și țara noastră denot faptul că situația economică a țării noastre stagnează, iar avântul ei depinde de politicile statului, care ar trebui să fie de tip intensiv pentru o orientare ulterioară spre creșterea economică.

În 2013, Republica Moldova a înregistrat o performanță economică de-a dreptul impresionantă, creșterea cu 8,9% a PIB fiind cea mai înaltă din istoria modernă a țării. Cu toate acestea, avansul respectiv a avut la bază evoluții mai curând ciclice (recuperarea sectorului agricol după seceta severă din 2012), în timp ce motoarele fundamentale de creștere economică au rămas amorfe. Astfel, creșterea lentă a activității investiționale, a exporturilor, precum și rata înscăzută de ocupare denotă modelul non-durabil și non-inclusiv de dezvoltare a economiei [7].

Speranța de viață la naștere

Speranța de viață la naștere constituie indicatorul corectat al mortalității și înregistrează valori diferite pe regiuni și țări în funcție de mai mulți factori. La nivel mondial acest indicator este de 71,5 ani, cu valoarea minimă de 49,0 ani înregistrată în Swaziland și cea maximă de 84,0 ani înregistrată în Hong Kong China (Regiunea Administrativ Specială). Specialiștii susțin că evoluția duratei medii a vieții este condiționată de un complex de factori, o importanță deosebită revenind-ui modului de viață, stării de sănătate, alimentației, nivelului educației sanitare, dar și condițiilor economico-sociale.

Cu o speranță de viață de 71,6 ani, țara noastră puțin trece peste media speranței de viață a țărilor cu dezvoltare umană medie (68,6 ani), de aici se observă o creștere față de anul 1990, când aceasta constituia – 68,6 ani.

Cheltuielile publice pentru sănătate înregistrează în țara noastră 11,8% din PIB, o valoare înaltă în comparație cu România (Figura 2), care cheltuie doar 5,3% din PIB, Ucraina – 7,8%, Rusia și Belarus (6,5% și, respectiv, 6,1%). Diferențe semnificative se observă la numărul de medici de familie ce revin la 10000 de persoane, astfel Republicii Moldova (28,6) îi revine cu 14,5 medici mai puțini decât în Rusia (43,1), și cu 4,7 mai mulți decât în România (23,9).

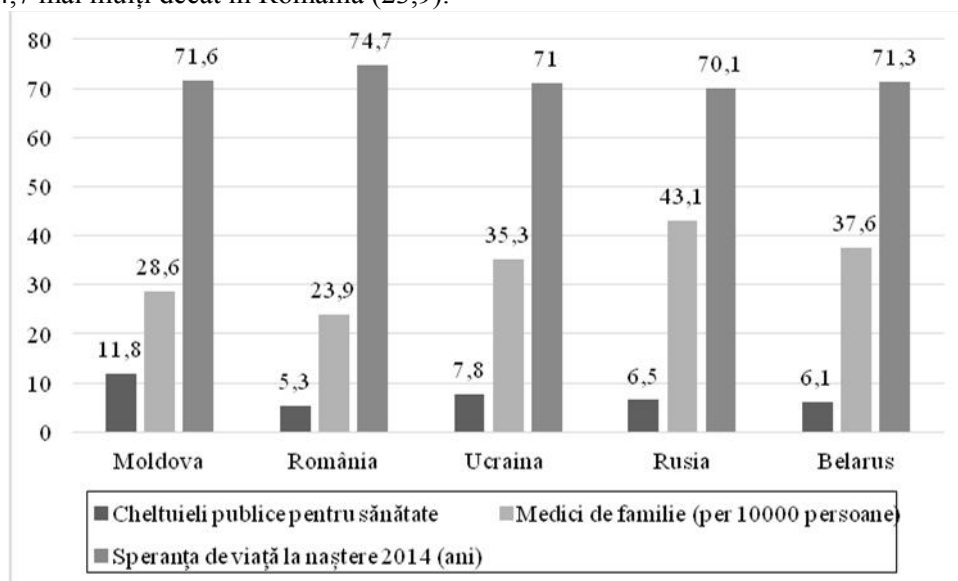

Fig. 2. Rezultate în sănătate, Republica Moldova în comparație cu țările selectate

Sursa: HD Reports 2015 http://hdr.undp.org/sites/default/files/2015_human_development_report.pdf

Un aspect important este decalajul între speranța de viață a bărbaților care este cu mult mai mică decât cea pentru femei (cu 7,8 ani în 2014). Este adevărat că unele țări au discrepanțe și mai mari, dar în majoritatea, în pofida diferențelor înregistrate, speranța de viață pentru bărbați este mai înaltă decât în Republica Moldova (cu excepția Rusiei și Belarus). Diferențele în stilul de viață și atitudinea față de sănătate (aversiunea față de risc, controalele medicale regulate etc.) explică o parte din această distanțare [8]. Consecințele și impactul social al acestei disproporții sunt și mai îngrijorătoare având în vedere că în Republica Moldova vârsta de pensionare pentru femei este cu cinci ani mai mică decât pentru bărbați. Apar, astfel, inegalități cu referință la speranța de viață a bărbaților și a posibilităților lor de a beneficia de o perioadă decentă de pensie. De asemenea, se observă o disproporție mare între zonele rurale și cele urbane. Speranța de viață este cu 4,26 ani mai scăzută în zonele rurale în comparație cu cele urbane. Creșterea

semnificativ a speranței de viață în anul 2014 a fost determinat de rata mai redusă a mortalității, inclusiv rata mortalității infantile (sub 1 an).

Nivelul Educației. Republica Moldova la acest capitol a înscris rezultate foarte pozitive, și anume la rata de alfabetizare a tinerilor cu vârsta cuprinsă între 15 și 24 ani, constituind 100% pentru ambele sexe; iar adulții cu vârsta de 15 ani și peste, înregistrează un procentaj de 99,1%. Populația cu cel puțin un nivel mediu de educație (aici incluzându-se procentajul populației în vârstă de 25 ani și peste), în perioada anilor 2005-2013 în Republica Moldova este de 95,0%. Dacă ne referim la rata brută de înscriere la toate ciclurile de învățământ se observă un decalaj, și anume pentru ciclul grădiniță – 82%, primar-gimnazial – 94%, liceal – 88% și universitar – 41%. Rezultatele privind rata abandonului școlar ne indică că 5,4% din elevii dintr-o anumită cohortă care s-au înscris în școala primară au renunțat la studii, înainte de a ajunge la ultima clasă de învățământ primar. În ceea ce privește calitatea educației, unui profesor în Republica Moldova îi revin 16 elevi, iar ce ține de cheltuielile publice, conform raportului de dezvoltare umană statul cheltuie 8,3% din PIB (Figura 3), procentaj semnificativ în comparație cu alte state, totuși progresele obținute în acest domeniu sunt destul de modeste.

Deși media anilor de școlarizare, a crescut ușor, durata preconizată de școlarizare s-a înrăutățit începând cu anul 2006, determinând stagnarea generală a Indicelui Educației. Deoarece durata preconizată de școlarizare este un indicator mediu, bazat pe participarea la diferite nivele de educație, numărul preconizat al anilor de școlarizare poate fi afectat de ponderea ridicată a copiilor care nu frecventează școala de la bun început. Copiii care frecventează școala pot beneficia de mult mai mulți ani de educație decât media. Astfel, scăderea înscrierilor în învățământul primar explică parțial declinul numărului anilor de școlarizare. Republica Moldova se plasează puțin peste media mondială la indicatorul – media anilor de școlarizare și cu 5 ani – durata preconizată de școlarizare.

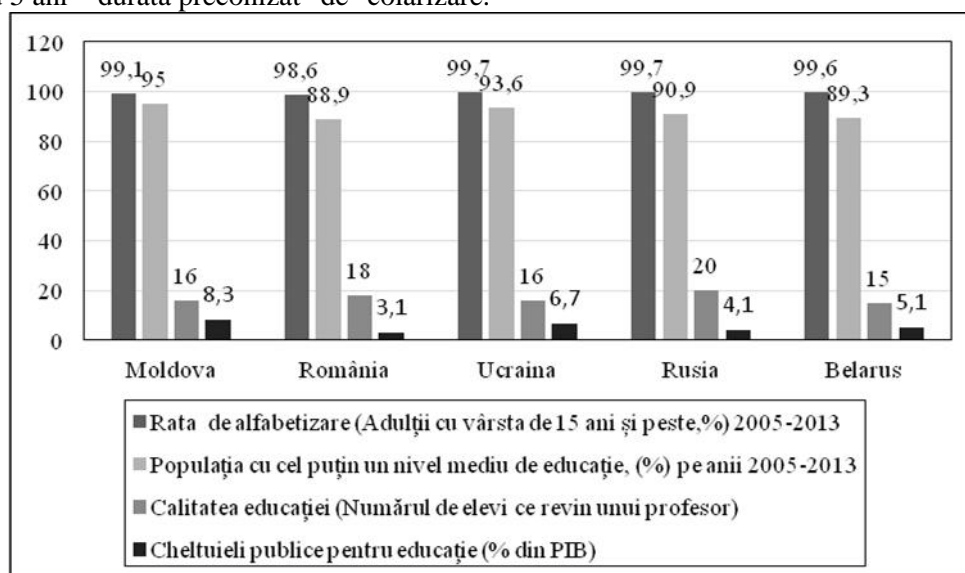

Fig. 3 Realizări în educație, Republica Moldova în comparație cu țările selectate

Sursa: HD Reports, 2015, http://hdr.undp.org/sites/default/files/2015_human_development_report.pdf

În Moldova nu există discrepanțe semnificative de gen cu referință la înscrierea în învățământ, dar se observă un decalaj mare în creșterea între școlarizarea în zonele rurale și urbane. În ultimii ani nivelul de școlarizare a copiilor din orașe s-a îmbunătățit semnificativ, în timp ce în zonele rurale a continuat să scadă. În pofida faptului că frecventarea învățământului de bază (primar și secundar) este obligatorie, rata de cuprindere în zonele rurale este sub 100 procente și pe o traiectorie descendentă din anul 2006. În afara accesului limitat la educație, copiii din mediul rural mai suferă din cauza unui nivel mai scăzut al calității educației și a oportunităților mai limitate.

Cu trecerea timpului, lumea a făcut pași importanți în dezvoltarea umană. Astăzi, oamenii trăiesc mai mult, un număr mare de copii merg la școală și mai multe persoane au acces la apă curată și instalații sanitare strict necesare. Acest progres este evidențiat și prin creșterea veniturilor, ceea ce duce la cele mai înalte standarde de viață din istoria omenirii. În ciuda realizărilor impresionante din multe domenii, în același timp, un potențial uman considerabil rămâne nefolosit.

Speran a de via în Republica Moldova este la cel mai sc zut nivel din Europa, în special pentru b rba i, iar decalajul de gen pentru speran a de via a crescut în ultimul deceniu. Trebuie s se fac mai multe pentru: a avea o cre tere economic mai eficient [9], a asigura o reducere durabil a s r ciei rurale, a oferi mai multe oportunit i economice femeilor, a cre te speran a de via a b rba ilor, a asigura o cre tere a gradului de cuprindere în înv mântul obligatoriu i a genera o dezvoltare mai durabil .

Poziția Republicii Moldova în comparațiile internaționale privind dezvoltarea uman i dezvoltarea durabil nu este deloc favorabil , țara noastr aflându-se în urma unor ț ri cu potențial mult mai modest decât al nostru, ceea ce ne face s afirm m c acest nivel sc zut al dezvolt rii se datoreaz proastei valorific ri a acestui potențial, iar în această direcție un rol deosebit revine sistemului politic din Republica Moldova i managementului guvernamental.

Referințe bibliografice

1. Report of the United Nations Conference on the Human Environment. Stockholm, 1972, 5-16 june [accesat 21 ianuarie 2016]. Disponibil: <http://www.un-documents.net/aconf48-14r1.pdf>
2. Human Development Report 1990. New-York-Oxford, 1990 [accesat 12 ianuarie 2016]. Disponibil: http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/219/hdr_1990_en_complete_nostats.pdf
3. BAUER, R. *Social Indicators*. Cambridge: MIT Press, 1966. 337 p.
4. Resolution adopted by the General Assembly. United Nations Millennium Declaration. 2000 [accesat 16 februarie 2016]. Disponibil: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/55/2
5. Work for Human Development: Human Development Report 2015 [accesat 11 ianuarie 2016]. Disponibil: http://hdr.undp.org/sites/default/files/2015_human_development_report.pdf
6. The Rise of the South: Human progress in a Diverse World: Human Development Report 2014 [accesat 21 ianuarie 2016]. Disponibil: http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/14/hdr2013_en_complete.pdf
7. LUPU OR, A., FAL , A., CENU , D., MORCOTÎLO, I. Republica Moldova 2014: raport de stare a rii. Expert-Grup. Chi in u, 2014 [accesat 23 ianuarie 2016]. Disponibil: <http://www.expert-grup.org/ro/biblioteca/item/1026-rst-2014&category=182>
8. SHAW, J., HORRACE, W., VOGEL, R. The Determinants of Life Expectancy: An analysis of the OECD Health Data. In: Sothern Economic Journal. 2005, vol. 71, no. 4, pp. 768-783.
9. SAVELIEVA, G. Abord ri teoretico-metodice de evaluare a unor indicatori de dezvoltare a poten ialului uman. In: Analele Institutului Na ional de Cercet ri Economice. Edi ia a V-a. 2015, nr. 1, pp. 85-92.

Recomandat spre publicare: 20.04.2016